

Egy keletkezőben lévő tájnevünkről, Ligetaljáról

TAAR FERENC szerkesztésében, 1994-ben megjelent egy szociográfiai szemléletű tájismertető összeállítás Sorsfordulón főcímmel és *Ligetaljai változások* alcímmel, a Területfejlesztés című kiadványsorozat 4. köteteként.¹ Ebben a kiadványban a Ligetalja elnevezés tájnévként szerepelt. A kötetet „a Ligetaljai Önkormányzatok” közreműködésével készítették és benne Nyíradonyról, mint „Ligetalja városáról” írtak. Taar Ferenc „írói bevezetőjében” „Ligetalja polgármestereinek” felkéréséről beszélt, a Nyíradonyról szóló részben pedig egyenesen „a ligetaljai tájon található” építészeti emlékekről írtak. Vagyis, Ligetalja elnevezéssel egy, közelebbről nem meghatározott kiterjedésű, több és többféle településsel bíró területet, mint tájnévvel jelöltek. Kiadványunk sorra ismertette azután Ligetalja településeit, a települések utóbbi négy-öt évében elért gazdasági-, társadalmi-és kulturális fejlődését, változásait. Ilyen, részben a Ligetalja tájnév szempontjából árulkodó címekkel: Ligetalja városa: Nyíradony; Egy falu tükrében: Nyíracsad; Nyírmártonfalvai körkép; Falu a határszélen: Nyírábrány; Debrecen „bolygója” Hajdúsámson; A „szétporciózott falu”: Vámspércs és Fülöp nem alkuszik. Vagyis, ezek szerint az a bizonyos Ligetalja *Nyíradony, Nyíracsad, Nyírmártonfalva, Nyírábrány, Hajdúsámson, Vámspércs és Fülöp* város – falvak belterületeiből és határaiból áll.

Ha azonban földrajzi, vagy névtani irodalmunkban szétnézünk és keressük a *Ligetalja* tájnevet, nem kis csalódással kell megállapítanunk, hogy Ligetalja tájnévről feldolgozásaink nem tudnak semmit se. Semmilyen vonatkozásban sem említi például tájnévi igénnyel jelentkező elnevezésünket a MAROSI SÁNDOR – SOMOGYI SÁNDOR szerkesztette Magyarország kistájainak katasztere című hatalmas, kétkötetes, nagyon is teljességre törekvő összeállítás sem. Ez a minden korábbinál teljesebb, minden előző táji tagolódást számontartó, és rendszerező kataszter, a fentiekben említett települések területét a tájföldrajzi szempontok alapján három részre osztott Nyírség (Észak-Nyírség, Közép-, vagy Középső-Nyírség és Dél-Nyírség ez utóbbi,) *Dél-nyírségi* részébe sorozva tárgyalja említett helységeinket, azonban összességükben önálló tájként, tájnévként való említésük nélkül.² Ugyanez a helyzet más tájnév-katasztereink esetében is. Nem ismeri tájnevünket például a KÁDÁR LÁSZLÓ-féle földrajzi igényű összeállítás³ és a JUHÁSZ DEZSŐ-féle névtani, tehát nyelvészeti szempontú katalógus sem.⁴ De nem szól róla a történeti-, néprajzi irányultságú KÓSA LÁSZLÓ – FILEP ANTAL-féle nagyszerű, alapműnek minősíthető, A magyar nép táji-történeti tagolódása című, rövid idő alatt számos kiadást megért, bőséges irodalommal ellátott katalógus sem.⁵ Hasonló a helyzet a földrajzi neveket

¹ TAAR FERENC (szerk.): Sorsfordulón. (Ligetalji változások). Területfejlesztés 4. Debrecen, 1944.

² MAROSI SÁNDOR – SOMOGYI SÁNDOR (szerk.): Magyarország kistájainak katasztere. I–II. Bp. 1990. I. köt. 260–264.

³ KÁDÁR LÁSZLÓ: A magyar nép tájszemlélete és Magyarország tájnevei. Bp. 1941.

⁴ JUHÁSZ DEZSŐ: A magyar tájnévadás. Nyelvtudományi Értekezések 126. Bp. 1988.

⁵ 5. KÓSA LÁSZLÓ – FILEP ANTAL: A magyar nép táji-történeti tagolódása. Néprajzi Tanulmányok. Bp. 1975.

szerbe-számbavevő szótáraink esetében is. Akár FÉNYES ELEK 1851-ben kiadott Geographiai szótára⁶, akár a BALLAGI KÁROLY – KIRÁLY PÁL-féle Magyarország megyénkénti leírására gondolunk is, amely pedig az 1876. évi közigazgatási reform változásait figyelembe véve készült.⁷ Ugyanez a helyzet az ilyen kérdésekben, a közigazgatási változások ismertetésében nagyon is igényes *Pallas Nagy Lexikonában* is, a Szabolcs vármegye címszónál.⁸ De ha a NÉMETH PÉTER és MEZŐ ANDRÁS által szerkesztett Szabolcs megyei történeti helynévtárban,⁹ vagy éppen a KISS LAJOS-féle Földrajzi nevek etimológiai szótárában keressük is tájnevünket nem találunk semmit sem.¹⁰ Egyikben sem esik szó Ligetaljáról. A Dél-Nyírséget ábrázoló térképeinkről is hiányzik Ligetalja jelölése, úgymint a LIPSZKY-féle térképről¹¹, vagy a HÁTSEK-féle megyetérképről¹², vagy a GÖNCZY PÁL-féle térképről is.¹³ Meg kell jegyeznünk, hogy ezeken a térképeken az a teljes pontossággal meg nem határozott terület, amit Ligetalja néven emlegetünk majd a későbbiekben, a „*Nagy-Kállói Járás*” része (Nyiradony, Nyíracsád, Nyírmihálydi, Nyírgelse, Nyírmárton-falva, Szent György-és Buda-Ábrány /azaz Nyírábrány/ községekről és határaikról van szó.)

Ezek után mi sem lehet természetesebb, mint az, hogy a századfordulói-századeleji nagy monográfiák sem tudnak semmit sem Ligetalja kistájáról, sem írásban, sem térképes ábrázolásban nem szólnak róla. Mint például a BOROVSKY SAMU szerkesztette Szabolcs vármegye című, 1900-ban megjelent monográfia se.¹⁴ Borovszkynál is a Nagykállói Járásról van szó, ugyanúgy, mint a több, mint három évtizeddel később (1931) megjelentett HUNEK EMIL-féle Nyíregyháza és Szabolcs-vármegye községei című monográfiában is.¹⁵ Nagy előrelépést jelent Ligetalja meghatározása terén az 1939-ben kiadott DIENES ISTVÁN szerkesztette Szabolcs Vármegye (Szabolcs és Ung K. E. E. Vármegyék) című monográfia. Annak ellenére, hogy egy szó sincsen benne Szabolcs vármegye közigazgatásának átszervezéséről, az új járási beosztásról. DIENES ISTVÁN a Szabolcs megyei községek egyenkénti ismertetésénél ugyanis, a következő községeknél, következetesen feltüntette,

⁶ FÉNYES ELEK: Magyarország geographiai szótára. I–IV. Pest, 1851.

⁷ BALLAGI KÁROLY – KIRÁLY PÁL: A magyar birodalom leírása különös tekintettel az 1876. XXXIII. törvénycikkre. Bp. 1877. 116–117., 177–120.

⁸ Pallas Nagy Lexikona XV. Bp. 1897. 349–353.

⁹ MEZŐ ANDRÁS – NÉMETH PÉTER: Szabolcs-Szatmárt megye történeti-etimológiai helységnévtára. Nyíregyháza, 1972. 29., 69., 77–78., 81–86., 90–91., 99. stb.

¹⁰ KISS LAJOS: Földrajzi nevek etimológiai szótára. I–II. Bp. 1988.

¹¹ HERNER JÁNOS (szerk.): Erdély és a Részek térképe és Helységnévtára. Készült Lipszky János 1806-ban megjelent műve alapján. Szeged, 1987.

¹² HÁTSEK IGNÁCZ: Szabolcs megye közigazgatási térképe. Hivatalos adatok alapján rajzolta Hátsek Ignác m. kir. térképész. Hátsek Ignác (rajzolta): A magyar szent korona országainak megyei térképei. Bp. 1880. XL. tábla.

¹³ GÖNCZY PÁL: Szabolcs vármegye térképe, 1894. Pallas Nagy Lexikona XV. Bp. 1897. 3410353. lapok között.

¹⁴ BOROVSKY SAMU (szerk.): Szabolcs vármegye. Magyarország Vármegyéi és Városai. H. és é. n. (Bp., 1900.) 10., 42–43., 47–48., 48–49., 63–64.

¹⁵ HUNEK EMIL (szerk.): Nyíregyháza és Szabolcs-vármegye községei. Magyar Városok Monográfiája. Bp. 1931. 342–348.

hogy: „Nagyközség a ligetaljai járásban”: Nyíracsd, Nyíradony, Nyírábrány, Nyírbéltek, Nyírgelse, Nyírlugos, Nyírmártonfalva, Nyírmihálydi.¹⁶

A Ligetalja területnév először, mint *járásnév* jelent meg 1920-ban, amikor is a Trianoni béke következtében Szabolcs vármegye területe Ung megye egyes részeivel megnövekedett, de egyéb közigazgatási változások miatt is újra kellett szervezni a megye járásait. Kezdetben, nagyjából a Nagykállói Járás egyes területeiből és településeiből alakított járás neve *Ligetfalvai Járás* volt (székhelye: Nyíracsd)¹⁷ Pár évvel később, amikor Nyíradonyt is az új járáshoz csatolták, sőt a járás székhelyévé is tették, változtatták meg a járás nevét *Ligetaljai Járás*-ra, amelyhez aztán a következő települések tartoztak: Járási székhely: *Nyíradony*. Nagyközségek: *Nyírábrány* (5.487 l.), *Nyíracsd* (3.851 l.), *Nyíradony* (5.233 l.), *Nyírbéltek* (2.896 l.), *Nyírgelse* (1.678 l.), *Nyírlugos* (3.350 l.), *Nyírmártonfalva* (2.976 l.), *Nyírmihálydi* (1.901 l.). A Járás lakosainak összlétszáma: 27.872 fő.¹⁸ Itt kell megemlítenünk, hogy *Márton Béla* 1929-ben kiadott *A Nyírség helységek* című munkájában ugyanezen nyolc településről mondja, hogy a Ligetaljai Járás községei.¹⁹ Vagyis a Ligetaljai-vagy, Ligetalji Járás nem tartozott a nagy járások közé, mindössze nyolc községből állt. Ha összehasonlítjuk a Ligetaljai Járás nyolc községét azokkal a falvakkal, amelyeket ma, közel félévszázaddal a Ligetaljai Járás felszámolása után (1950), például a Ligetaljai változások című, idézett könyv ligetaljai településeknek mond, arra a következtetésre jutunk, hogy közel sem tisztázott, hogy mely települések tartoznak, számítanak hát ligetalji településeknek. Nyilvánvaló, hogy elsődlegesen a volt Ligetaljai Járás nyolc települését kell ligetaljai településeknek vennünk. Taar Ferencék felsorolásukban, illetve ligetalji településekről szólva viszont csak hét községről beszéltek. A hét település között is három olyan van (*Hajdúsámson, Vámospercs és Fülöp*), amelyek nem tartoztak a Ligetaljai Járásba. Tiszta sor volna ezek után csak azokat a községeket ligetalji településeknek venni, amelyek mind Taar Ferencéknél, mind pedig a Ligetaljai Járás községeinek hivatalos felsorolásában szerepeltek. Ilyen mindössze négy van: *Nyíradony, Nyíracsd, Nyírmártonfalva, Nyírábrány*. Kerülve minden további kombinálást rá kell mutatnunk arra, hogy amennyiben Ligetaljáról, mint tájról beszélünk, akkor egyrészt kénytelenek vagyunk csak ezt a négy települést Ligetalja tájnévvel illetni; másrészt pedig, tekintve a tájnév fiatal, most kialakulóban lévő voltát és az ezekkel a körülményekkel együttjáró bizonytalanságot, különböző meghatározási szempontokat; ligetaljai településnek kellene vennünk minden olyan községet (és határát) is, amelynek a neve ezekben a kérdésekben egyáltalán felvetődött. Bár ezeknél a bővítési törekvéseknél mérlegelni kell, hogy ne minden Dél-Nyírségi települést soroljunk ide, úgy, ahogy *Márton Béla* is tette és a Nyírséghez tartozónak gondolt

¹⁶ DIENES ISTVÁN (szerk.): Szabolcs Vármegye (Szabolcs és Ung K. E. E. Vármegyéék) Bp. 1939. 347–352.

¹⁷ GYULAY MIHÁLY: Magyar igazgatástörténeti helynévlexikon. Bp. 1989. 207. – 1921-ben Szabolcs és Ung k. e. e. vármegyéiben: Ligetfalvi Járás (szh. Nyíracsd.)

¹⁸ Helységnévtár, 1930. 45/d. melléklet.

¹⁹ MÁRTON BÉLA: A Nyírség helységek. A debreceni Tisza István Tudományos Társaság Honismereti Bizottságának kiadványai V. kötet, 1928–1929. 17–18. füzet. A Nyírségkutató Bizottság Dognzatai I. Debrecen, 1929.

olyan messzi délre eső, bihari településeket is, amelyeknek homokos a határa, általában gyenge minőségű földekkel bírnak és a földművelés mellett a legutóbbi időkhöz az állattenyésztés is fontos, legalább a földműveléssel egyenrangú gazdálkodási ág volt.²⁰ Néhányat felsorolunk azon Bihar-és Hajdú megyei települések közül, amelyek semmiféleképpen sem tartozhatnak a Nyírséghez, mint földrajzi tájhoz, jóllehet rossz, fejlett gabonatermesztésre kevésbé alkalmas, homokos talajuk is van. Ezek a következők: *Álmosd*²¹ *Bagamér*²² *Derecske*²³ *Hajdúbagos*²⁴ *Hajdúdorog*²⁵ *Hajdúhadház*²⁶ *Hajdúsámson*²⁷ *Hosszúpályi*²⁸ *Konyár*²⁹ *Mikepércs*³⁰ *Monostorpályi*³¹ *Nagyléta*³² *Sárán*³³ *Téglás*³⁴ *Újléta*³⁵ *Vámospércs*³⁶ *Vértess*³⁷ Szinte bizonyos, hogy Taar Ferencék Márton Béla eme „besorolása” alapján vették be a ligetaljai települések közé *Hajdúsámson*t, „Debrecen bolygóját” és *Vámospércs*et a „szétporciózott falut”. Ilyen túlzások ellenére is bővítésre sarkal az a kutatás is, amely a Ligetalja tájnév névtani-és etnogeográfiai elemzésével próbál felelet adni ezekre a kérdésekre. Az ilyenfajta kutatások mindenek előtt a *liget*, majd pedig az *alj*, *alja* > *alsó* szó, illetve kifejezés etnogeográfiai és velekapcsolatosan névtani elemzéséből kell, hogy álljanak. Kiindulópontnak mindenestre megállapíthatjuk, hogy *Ligetaljával*, mint tájnévvel szinte előzmény nélküli, mesterséges; sőt hivatalos névadással van dolgunk.

A *Ligetalja* területnév – mint az előzőekből láhattuk – a Ligetaljai Járás megalakulásakor, 1920-ban, keletkezett, hivatalos névadással.³⁸ Előzőleg nem is találkozhattunk vele, ezért nem találjuk sehol, semmiféle korábbi felsorolásban, földrajzi, névtani leírásban sem. Itt egyetlen hiányosságra kell csak rámutatnunk, még pedig a HUNEK EMIL-féle, 1931-ben kiadott monográfia érthetetlen hallgatására a Ligetaljai Járásról. Hunek csak a Nagykállói Járásról tud és Nyíracsdót, Nyíradonyt, Nyírábrányt, Nyírmártonfalvát, illetve Nyírbélteket, Nyírbogátot, Nyírbogdányt, Nyírgelsét és Nyírlugost is a Nagykállói Járás tagaiként ismerte-

²⁰ MÁRTON B.: A Nyírség helységei id. m.

²¹ Uo. 11–12.

²² Uo. 12–13.

²³ Uo. 23–24.

²⁴ Uo. 35.

²⁵ Uo. 35–36.

²⁶ Uo. 36–37.

²⁷ Uo. 37–38.

²⁸ Uo. 39–40.

²⁹ Uo. 52–53.

³⁰ Uo. 61.

³¹ Uo. 62.

³² Uo. 65–66.

³³ Uo. 107–108.

³⁴ Uo. 112–113.

³⁵ Uo. 123–124.

³⁶ Uo. 126–127.

³⁷ Uo. 128–129.

³⁸ FÁBIÁN LAJOS: Szabolcs, Szatmár, Bereg vármegyék területének és közigazgatási beosztásának változásai 1001–1995. Nyíregyháza, 1997. 18–19.

ti.³⁹ A Ligetalja név 1950-ig, a Ligetaljai Járás megszűntéig, mint járásnév volt ismeretes és használatos. Tájnévként a Ligetaljai Járás megszűnte után kezdett feltűnni és csak az 1960-as évekre vált szélesebb körben ismertté és használatossá. A Ligetaljai Járás fennállásának három évtizede nem volt elég idő ahhoz, hogy a járásnévből tájnév válhasson, legkevesbe, hogy egy közel sem pontosan körülhatárolt terület; kistáj nevéként élhessen tovább. Megállapítható, hogy Ligetalja szavunk tájnévként való továbbélését, illetve terjedését nagyban elősegítik napjaink irodalmi-, szociográfiai-, tájszervezési-és fejlesztési-, helytörténeti munkálatai is. Melyekhez szerencsésen társul egyfajta tudatos patrióta törekvés is: tegyük idegenforgalmilag érdekeltté az itteni lakosokat tájunk felfedezésében, fejlesztésében és propagálásában.

Ligetaljai tájnévkutatásunk – 1991–1994-ben – elsősorban arra irányult, hogy megállapítsuk: mely települések számíthatók végül is ligetalji –, vagy ligetaljai településeknek. A kutatások meglehetősen bizonytalan névtudatról tanúskodtak. Bizonyítva azt a fentebb említett körülményt, hogy tájnevünk most van kialakulóban, a négy legfontosabb helységeen – *Nyíracsad*, *Nyíradony*, *Nyírábrány*, *Nyírmártonfalva* – kívül, ahol legerősebb a ligetalji identitástudat, még a következő településeken találkoztunk szórványos ligetaljai tudatelemekkel: *Fülöp*⁴⁰, *Nyírbéltek*⁴¹, *Nyírbogát*⁴², *Nyírbogdány*⁴³, *Nyírgelse*⁴⁴, *Nyírlugos*⁴⁵. Vagyis Ligetalja kistájba tartozónak vesszük a következő településeket: *Fülöp*, *Nyíracsad*, *Nyíradony*, *Nyírábrány*, *Nyírbéltek*, *Nyírbogát*, *Nyírbogdány*, *Nyírgelse*, *Nyírmártonfalva* és *Nyírlugos*.

Keletkezőben lévő tájnevünkkel – Ligetalja – kapcsolatosan meg kell jegyeznünk, hogy a „Ligetalja”-i (Járás) annakidején, 1920-ban, nagyon szerencsés névadás volt. A köztudat a Nyírség egy részét ugyanis „liget”-nek tudja, tartja, úgy, ahogy azt Hunfalvy János 1886-ban leírta: „Sajátságos arculata van a Nyírségnek. Változatos alakulatokat ugyan hiába keresünk ott. Akár Nagy-Károlyból, akár Debrecenből, akár Tokajból, vagy a Szamosközről megyünk Szabolcsba, utunk nagyrészt sivár homokbuczkák alaján (!), vagy azokon keresztül húzódik. Mialatt az előttünk elnyúló homokdombok tetejére felmászunk, azt reméljük, hogy látóhatárunk majd kitágul s kiesebb, nyájasabb táj fog előttünk feltárulni ... A hullámos

³⁹ HUNEK E.: Nyíregyháza és Szabolcs vármegye községei id. m. Nyíracsad 342., Nyíradony 342., Nyírábrány 342–343., Nyírmártonfalva 348., Nyírbéltek 345., Nyírbogát 345., Nyírbogdány 345., Nyírgelse 345–346., Nyírlugos 347.

⁴⁰ FÜLÖP. KISS L.: A földrajzi nevek etimológiai szótára id. m. I. 485. Első említése: 1349.

⁴¹ Nyírbéltek. KISS L.: A földrajzi nevek etimológiai szótára id. m. II. 255. Első említése: 1216.

⁴² Nyírbogát. KISS L.: A földrajzi nevek etimológiai szótára id. m. II. 255. Első említése: 1326.

⁴³ Nyírbogdány. KISS L.: A földrajzi nevek etimológiai szótára id. m. II. 255. Első említése: 1219.

⁴⁴ Nyírgelse. KISS L.: A földrajzi nevek etimológiai szótára id. m. FÉNYES E.: Magyarország geographiai szótára id. m. II. 41.; KISS L.: A földrajzi nevek etimológiai szótára id. m. II. 256. Első említése: 1310.

⁴⁵ Nyírlugos. FÉNYES E.: Magyarország geographiai szótára id. m. III. 49.; KISS L.: A földrajzi nevek etimológiai szótára id. m. II. 257. Első említése: 1354. – VÖ.: LUKÁCS LÁSZLÓ: Nyírlugos évszázadai. Erdész Sándor (szerk.): Néprajzi kutatások Nyírlugoson. I. Népi építkezés. Jósza András Múzeum Kiadványai 8. Nyíregyháza, 1977. 3–17. „Nyírlugos Szabolcs-Szatmár megye nyírbátori járásában, Nyírbátortól 23, Debrecenről 40 km-re fekszik. Határának területe 5.838 hektár, lakóinak száma 1970-ben 4.167 fő volt. A falu területe a Ligetaljához tartozik.” 3.

magaslatokat helyenként gyér erdőfoltok vagy silány cserjék fedik, de a vidék mindenütt megtartja rideg, untató egyformaságát. Valóban hazánkban alig van kitlenebb táj, mint a Nyírség nagy része. Mindazonáltal Szabolcs megye síkságának is vannak nyájasabb részletei: a nyírbátori ligetek (!), a gyulai, ó-fehértói, baktai, kárászi és mándoki erdők festői tájakkal örvendeztetik meg az utazót.”⁴⁶ Nyilvánvaló, hogy esetünkben Hunfalvy utóbbi tájrészletéről, a „nyírbátori ligetekről” van szó. Így ismertette tájunkat BORSY ZOLTÁN is a Nyírség természeti földrajza című könyvében, 1961-ben.⁴⁷ De ezt a tájképet idézte fel a legújabb helynévkutatás is. A JAKAB LÁSZLÓ – KÁLNÁSI ÁRPÁD-féle nyírbátori járási földrajzi névgyűjtemény Bevezetőjében ezt olvashatjuk: „A területre jellemzők a köris-, szil-, és tölgyfákból álló *ligeterdők*, a láprétegekben pedig kis *nyírfaligetek* találhatók. *Ezekről kapta a terület a liget nevet.*”⁴⁸ Tehát világosan áll előttünk, hogy a Nyírség egy része ligetes, fás-erdős volta miatt Liget néven is ismeretes, tehát a liget szó tájnévként is szerepel. Itt kell megjegyeznünk, hogy a Nyírbátortól, Bátorligettől délre, Nagykállótól délkeletre fekvő területen legújabb megyetérképeink is egy sereg külterületi lakott területet Liget névvel megjelölve ábrázolnak.

Vidékünkön előfordul helységnévként maga a „liget” szó is.⁴⁹ De összetételben általánosabb-ismertebb: Bátorliget⁵⁰, Magosliget⁵¹. Összetételben helynévként is gyakori.⁵²

A „liget” bizonytalan eredetű szó, feltethetően finnugor töből származik.⁵³ Sajátos összetétele az -alj, -alja főnévi képzővel keletkezett, kimondottan terület-, helynévjelölő származéka, márcsak tárgyunk szempontjából is: *Ligetalja*. Az -alja toldalékkal ellátott származékok szinte kivétel nélkül helynevek és leginkább területet, tájat jelölnek: Bükkalja, Kárpátalja, Kemenes-alja, Mátraalja, Sokoróalja, Tenkesalja, Vértesalja.⁵⁴ Ezekben az esetekben az -alja toldalék konkrét, egy bizonyos, általánosan ismert tereptárgy nevéhez társult (Bükk, Kárpátok, Kemenes, Mátra, Sokoró, Tenkes, Vértes). De ismeretesekek olyan -alja toldalékkal ellátott helynevek is, ahol előtagként nem egy bizonyos, konkrét megnevezett földrajzi név

⁴⁶ HUNFALVY JÁNOS: A Magyar Birodalom Földrajza, különös tekintettel a néprajzi viszonyokra. Bp. 1886. 46–47.

⁴⁷ BORSY ZOLTÁN: A Nyírség természeti földrajza. Bp. 1961. 133.

⁴⁸ JAKAB LÁSZLÓ – KÁLNÁSI ÁRPÁD: A Nyírbátori Járás földrajzi nevei. Szabolcs-Szatmár Megye Földrajzi Nevei 3. A nyírbátori Báthori István Múzeum Kiadványai 27. Nyírbátor, 1987. 10.

⁴⁹ Liget (Baranya m. FÉNYES E.: Magyarország geographiai szótára id. m. III. 29., KISS L.: Földrajzi nevek etimológiai szótára id. m. II. 35.; Temes m. FÉNYES E.: Magyarország geographiai szótára id. m. III. 29.)

⁵⁰ Bátorliget. FÉNYES E. Magyarország geographiai szótára id. m. I.177. – 1976-ban az addig csupán táj-területnévként használatos Bátorliget helységnévvé, községnévvé vált.

⁵¹ Magosliget. FÉNYES E.: Magyarország geographiai szótára id. m. III. 56., KISS L.: Földrajzi nevek etimológiai szótára id. m. II. 65.

⁵² Uo.

⁵³ A Magyar Nyelv Történeti-Etimológiai Szótára. II. Bp. 1970. 769.

⁵⁴ Uo. I. Bp. 1967. 121–122. – Az alja, az al melléknév -ja birtokos raggal ellátott formája és azt jelenti, hogy valakinek, vagy valaminek az aljáról területi vonatkozásban egy bizonyos terület alsó széléről, határáról, határvidékéről van szó. SZABÓ T. ATTILA (szerk.): Erdélyi magyar szótörténeti tár. I. Bukarest, 1976. 220–222.

(például egy bizonyos hegy, vagy hegység neve) szerepel, hanem egyes tereptárgyak általános neveihez kötődnek: kert> kertalja; erdő> erdőalja; víz> vízalja; szik (vagy szék)> szikalja, székalja; rekesz> rekeszalja stb.⁵⁵

A gyakoribb -alja képző az alj főnév -a birtokosraggal ellátott, tartalmában meghatározottabb formája. Az -alj, -alja képző a magyar térszemléletben mindig valamitől, a megnevezett tereptárgytól, területtől, helységtől délre fekvő, álló, elterülő, lévő területeket, vidékeket jelöli: Pestalja, Hortobágyalja, Zselicalja, Dombalja, Fenyvesalja stb. Gyakori helynév kombináció, hogy az ekként képzett helynévhez, további pontosítás végett még egy, helynévként is használatos szó (például út, utca, düllő, zug, köz, lapos, laponyag hát, stb.) járul: Dombalji düllő, Fenyvesalji kert, vagy éppen esetünkben: Ligetaljai düllő, Ligetalji tábla, Ligetalji út, Ligetaljai kövesút, „a ligetalji nagy tölgyfa”, Ligetalji zug stb.

Az -alj, illetve -alja toldalékkal ellátott helynevek, relatív helymeghatározások, amennyiben valamikor, a változó természeti földrajzi képhez viszonyítva határozták meg a kívánt helyet, területet, tájat. Csakhogy a természeti kép is változik; gyarapodik, többszöröződik, vagy fogy, esetleg meg is szűnik. Mindkét esetben a megmaradó helynév elbizonytalanodik. Határai módosulnak, esetleg elmosódnak, sőt megszűnnek: történeti nevekké válnak. Ritkán, de az is előfordul, hogy régi, feledésbe merült helynevet (területnevet) élesztenek újjá. Természetesen az új gazdasági-, társadalmi-és kulturális környezetnek megfelelő tartalmi-és formai változással. Valami ilyen folyamattal van dolgunk a „Ligetalja”-val is. Az Újjáéledőben lévő Ligetalja már nem járásnév, hiszen már a járások megszűntek, mint kialakuló félben lévő terület-tájnév koránt sem bír biztos tartalmi és formai határokkal. A Ligetaljához tartozó települések közt erős hierarchikus harc folyik az „elsőbbségért”. Nyíradony büszkén vallja magát városnak, elsősorban Nyíracsd ellenében. Holott abban, hogy 1991-ben város lett, része van egyfajta kárpótlásnak is, járási székhely volta elvesztése miatt. Nyíracsd is volt egy rövid ideig járási székhely, várossá válási törekvéseiben az is munkál, hogy elvesztett járási székhely-voltát valahogy ellensúlyozza. Úgy tűnik, hogy a Ligetalja terület-, tájnév redivivusza ilyen célok elérése érdekében is itt, Nyíracsdon fogalmazódott meg és innen terjed egy jó, a jövővel is számoló Önkormányzat és sok tevékeny patrióta jóvoltából. Hajdúsámson semmiféleképpen sem sorolható Ligetaljúhoz, de Vámospercs esetében is elsődleges törekvés az, hogy várossá nyilvánítsák és nem az, hogy történelmileg, kulturálisan más tájba sorolják be. Ezekben a törekvésekben azonban egészen más tartalom, előzmények, a mai állapotok mellett az organikus városalakulás-, városfejlesztés szempontjából eltérő tényezők hatnak közre.

Mindent összevéve a Ligetalja terület-, tájnév felélesztését mind földrajzi-, mind művelődéstörténeti és nyelvészeti-névtani szempontból jónak látom. Biztos vagyok benne, hogy a terület-, tájnév formálódásának későbbi szakaszában a körülötte mutatkozó bizonytalanságok is rendeződnek és a Ligetalja földrajzi név, mint terület-, illetve tájnév elfoglalhatja helyét a magyar tájnevek (kistáj) között.

DANKÓ IMRE

⁵⁵ SZABÓ T. A. (szerk.): Erdélyi magyar szótörténeti tár id. m. 220–221.